

HUMAN RIGHTS & ERADATION OF VIOLENCE ORGANIZATION
Training and Empowerment of Young Advocates Professional Advocates in
Afghanistan

موسسه حقوق بشر و محو خشونت
آموزش و توانمند سازی وکلای جوان افغانستان

آزار و اذیت زنان و دختران در شبکه های اجتماعی در افغانستان

نویسنده: گلچهره شریفی

ولایت دایکندی

سال ۱۳۹۹

گلچهره شریفی دانش آموخته ای دانشکده حقوق دانشگاه ناصر خسرو ولایت دایکندی است. خانم شریفی یکی از اشتراک کننده های کلینیک حقوقی و محکمه تمثیلی حقوق بشر و محو خشونت در سال ۲۰۲۰ در مؤسسه حقوق بشر و محو خشونت بوده است.

چکیده

قسمی که میزان کاربران اینترنت در سراسر دنیا به بیشترین میزان خود رسیده است بخصوص در افغانستان که جز جهان سوم محسوب می شود نیز کاربران شبکه های اجتماعی رو به افزایش است و تحقیقات اندکی که روی آزار و اذیت زنان و دختران در شبکه های اجتماعی در مرکز دایکندی صورت گرفته است نشان می دهد که به طور میانگین زنان و دختران در شبکه های اجتماعی فعالیت دارند. یافته های این تحقیق نشان می دهد که میزان استفاده از شبکه های اجتماعی به خصوص در بین قشر جوان و تحصیل کرده بسیار رایج بوده و رو به افزایش می باشد و معمول ترین شبکه های اجتماعی که مورد استفاده قرار می گیرد شبکه فیسبوک و واتسپ می باشد که معمولاً به هدف ایجاد ارتباط با دوستان و اقارب استفاده می شود. هم چنان استفاده ای معمول دیگر آن ابراز نظر و بیان عقاید و اندیشه های کاربران می باشد که به طور خاص از شبکه اجتماعی فیسبوک بیشتر به این منظور استفاده می شود.

بر اساس یافته های تحقیق معمول ترین انواع آزار و اذیت های که دختران و زنان در شبکه های اجتماعی و فضای مجازی با آن رو به رو هستند عبارت اند از: مزاحمت های تلفونی/ ارسال پیام ها، نشر و پخش تصاویر و اطلاعات شخصی، تهدید به نشر این اطلاعات، ارسال تصاویر و اطلاعات حاوی موضوعات غیر اخلاقی، درخواست های نامشروع، توهین، تحقیر، هک شدن آیدی و تهدید به آن، صدمات عاطفی و روانی که از دوست شدن و اعتماد کردن با افراد نا درست در شبکه های اجتماعی دامنگیر آنها می باشد و ده ها نوع دیگر از آزار و اذیت ها حضور زنان و دختران را در فضای مجازی و شبکه های اجتماعی تهدید می کنند.

چنانچه آزار و اذیت خیابانی و کوچه ای پیامد های ناگواری را برای زنان و دختران در پی داشته، آزار و اذیت در شبکه های اجتماعی نیز پیامد های تلخی را برای آنان در بر دارد. مهمترین عواملی که باعث آزار و اذیت و ایجاد محدودیت ها و چالش های مختلف فرا روی حضور زنان و دختران در شبکه های اجتماعی می شود، نبود فرهنگ استفاده از شبکه های اجتماعی است و همچنان بیسوادی، وجود تبعیض و تعصب بین زن و مرد، محسوب نمودن زن به عنوان جنس دوم، ضعف شخصیتی افراد، مشکلات روانی و همچنان بدبینی ها نسبت به ورود زنان به شبکه ها یا فضای مجازی از عوامل دیگری می باشند که فعالیت و حضور زنان را در فضای مجازی محدود ساخته است.

از طرفی هم این آزار و اذیت ها باعث می شود که دختران و زنان در استفاده از شبکه های اجتماعی و حضور در فضای مجازی احساس ناامنی کرده بیشتر اوقات آن گونه که باید، حضور نمی یابند، در موضوعات مختلف ابراز نظر نمی کنند، و حتی اکثر شان با هویت های مستعار در این شبکه ها فعالیت دارند.

واژگان کلیدی: آزار و اذیت، زنان، دختران، شبکه های اجتماعی

مقدمه

انترنت از جمله وسایل ارتباطی نوین است که در جریان سالهای اخیر مورد نظر تعداد قابل ملاحظه ای از جوانان قرار گرفته است. اینترنت به عنوان یک ابر رسانه برای تمامی اقشار، طبقات، گروه ها، برای تمامی تحصیل کرده ها و غیر تحصیل کرده ها، زنان و مردان، اطفال و جوانان دارای برنامه ها و اطلاعاتی می باشد که هر فرد یا گروه و طبقه ای به فرا خور توانایی، ضرورت و نیاز خود از آن بهره برداری می کند. در عصر حاضر فناوری اطلاعات از جمله اینترنت تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی افراد جامعه را تحت شعاع قرار داده است.

از آنجاییکه در گذشته ارتباطات خیلی دشوار و طاقت فرسا بود، اما طی چند دهه اخیر پیشرفت تکنالوژی باعث سهولت در ارتباطات و انجام کار ها در مدت زمان خیلی اندک شده است. مانند اینترنت که تقریباً دو دهه می شود که مورد توجه همگان مخصوصاً جوانان، اقشار و طبقات دیگر قرار گرفته است که گاهاً ممکن است آثار منفی پی داشته باشد.

متأسفانه در کنار حضور گسترده ای دختران و زنان در فضای مجازی، شاهد سلب امنیت از این قشر هستیم. امری که در سطح جهانی نیز برای فعالین حقوق بشر نگران کننده است. آزار و اذیت، انتشار تصاویر خصوصی و تحقیر شخصیت از جمله خشونت هایی است که در فضای مجازی بالاخص اینترنت علیه جنس مؤنث ارتکاب می یابد.

بر اساس تحقیقاتی که انجام شده است، نشان می دهد که امروزه زنان و دختران نسبت به کوچه و خیابان بیشتر در شبکه های مجازی مورد آزار و اذیت قرار می گیرند. به گونه ای که تعداد زیادی از زنان و دختران افغان از شبکه های اجتماعی به شدت شکایت دارند (<https://www.dw.Com/fa-af>). و این رویکرد باعث شده است که زنان از آزادی، و آزادی بیان و آزادی اجتماعی خود باز بمانند و حق ابراز نظر در شبکه های اجتماعی را نداشته باشند. زنان فعال شبکه های اجتماعی با هویت های مستعار وارد فضای مجازی می شوند و حتی از حقوقی که در قانون اساسی افغانستان و اسناد بین المللی برای آنان ذکر شده است را نیز از آنان سلب می نماید. در حالی که ماده ۲۲ قانون اساسی افغانستان به صراحت بیان داشته است که: هر نوع تبعیض و امتیاز بین اتباع افغانستان ممنوع می باشد. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجایت مساوی می باشند. ماده ۲۴ قانون مذکور نیز صراحت دارد: آزادی حق طبیعی انسان است، این حق جز آزادی دیگران و مصالح عامه که توسط قانون تنظیم می گردد حدودی ندارد. آزادی و کرامت انسان از تعرض مصؤون است. (مواد ۲۲ و ۲۴، قانون اساسی، ۱۳۸۳)

مبحث اول: آزار و اذیت و موقف قوانین در برابر آن

آزار و اذیت یکی از شایع ترین نوع خشونت‌ها در برابر زنان و دختران است. زنان به عنوان قشر آسیب پذیر، حتی در جوامع پیشرفته به انواع مختلف قربانی خشونت و آزار و اذیت جنسی می‌شوند. زنان در جامعه ی افغانستان نیز از گذشته ها تا به امروز تحت عناوین مختلف در مکان‌ها و موقف‌های متفاوت مورد آزار و اذیت قرار گرفته اند. چه زنانی که در خانه و چه زنانی که بیرون از خانه در وظیفه، یا مکان های تعلیمی و تحصیلی هستند، همه با تهدید، آزار و اذیت جنسی رو به رو بوده، هم از طرف بیگانه گان و هم از طرف اقوام و خویشاوندان و حتی افرادی که از آن‌ها انتظار می‌رود از آنها مراقبت و مواظبت نمایند. در اصطلاح حقوقی آزار و اذیت، عبارت است از تماس بدنی، خواست نامشروع، آزار کلامی، غیرکلامی و یا هر عملی که موجب صدمه ی روانی، جسمانی و توهین به کرامت انسانی زن شود.

گفتار اول: آزار و اذیت در کد جزا

کد جزای افغانستان بر اساس مصوبه شماره ۲۴ مورخ ۱۳۹۵/۱۲/۱۲ کابینه و از سوی رئیس جمهور اسلامی افغانستان توشیح گردید. این سند به تاریخ ۲۵ ثور ۱۳۹۷ در جریده ی رسمی به نشر رسیده و پس از سپری شدن ۹ ماه از تاریخ نشر نافذ می‌باشد، هم چنین این قانون طبق صراحت احکام قانون اساسی به منظور تصویب، به پارلمان نیز فرستاده شده است. این قانون در دو بخش که حاوی ۹۱۶ ماده می‌باشد وضع شده است. تصویب کد جزای جدید از جمله اقداماتی است که می‌تواند تا حدی متضمن رسیدگی جدی به قضایای آزار و اذیت جنسی زنان در افغانستان باشد. چنانکه بر اساس ماده ۶۶۸ این قانون آزار و اذیت عبارت از ارتکاب اعمال و حرکات یا استعمال الفاظ یا به هر وسیله یا به هر نحوی است که موجب صدمه به شخصیت جسم و روان زن گردد.

گفتار دوم: آزار و اذیت در قانون منع خشونت علیه زن

قانون منع خشونت علیه زنان در ۲۹ سرطان سال ۱۳۸۸ بر اساس فرمان تقنینی حامد کرزی، رییس‌جمهور پیشین در چهار فصل و ۴۴ ماده، توشیح شد و در ۱۰ اسد سال ۱۳۸۸ در جریده ی رسمی وزارت عدلیه به نشر رسید. قانون منع خشونت علیه زنان اولین قانونی است که مسائل مربوط به خشونت، آزار و اذیت زنان را جرم‌انگاری کرده است. حقوق دانان این قانون را یکی از قوانین بسیار پیشرفته در جامعه افغانستان می‌دانند، که می‌تواند به وجه احسن از زنان و دختران حمایت نماید.

آزار و اذیت در فقره ۷ ماده ۳ این قانون به عنوان «ارتکاب اعمال و حرکات یا استعمال الفاظ یا به هر وسیله یا به هر نحوی است که موجب صدمه به شخصیت، جسم و روان زن گردد»، تعریف شده ولی هنوز هم واژه‌های «اعمال» و «الفاظ» نامشخص است. طبق ماده ۳۰ این قانون؛ هرگاه شخصی مرتکب آزار و اذیت زن گردد، حسب احوال به جزای حبس قصیر ۳ الی ۱۲ ماه محکوم می‌گردد و در مواردی که شخص مرتکب این جرم، از صلاحیت و وظیفوی خویش سوء استفاده نماید، جزای او کمتر از شش ماه بوده نمی‌تواند. طبق ماده ۷ هفتم قانون منع خشونت علیه زن؛ قربانی خشونت یا اقارب شان می‌توانند که شکایات خویش را به نهادهای پولیس، حقوق (ریاست حقوق، آمریت و مدیریت‌های حقوق در وزارت عدلیه و دفاتر آن در سطوح ولایات و ولسوالی‌ها که قضایای مدنی را رسیدگی می‌کنند)، محاکم یا سایر ادارات ذیربط، ثبت نمایند.

قابل یاد آوری است که ادارات مذکور باید شکایات آن‌ها را رسیدگی و موضوع را به وزارت امور زنان اطلاع بدهند. به همین ترتیب، به اساس ماده مذکور و ماده شانزدهم این قانون؛ کمیسیون عالی منع خشونت علیه زن به ریاست امور

زنان و عضویت نهادهای حکومتی، مسؤولیت هماهنگی میان نهادهای مختلف و انکشاف پالیسی‌ها و مقرراتی را دارند که زمینه ای تطبیق بهتر قانون منع خشونت علیه زن را فراهم کند. به گونه‌ی مثال، بر اساس ماده‌ی یازدهم این قانون؛ وزارت اطلاعات و فرهنگ مکلف دانسته شده است که برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی و مطالب و مقالات را به منظور افزایش آگاهی حقوقی شهروندان در مورد حقوق زن، ریشه‌یابی نموده، عوامل خشونت علیه زنان و جرایم ارتكابی علیه زنان را نشر نماید.

گفتار سوم: آزار و اذیت در قانون منع آزار و اذیت زنان و کودکان

با توجه به حساسیت جامعه در پیشگیری آزار و اذیت زنان و برای دستیابی به این منظور، مقرر شد ای منع آزار و اذیت زنان، توسط وزارت عدلیه تهیه گردیده و در شورای وزیران به تصویب رسیده و در جریده رسمی شماره (۱۱۸۵) مورخ ۱۱ میزان سال ۱۳۹۴ به نشر رسیده است، همچنین در قانون منع خشونت علیه زن منتشره جریده رسمی شماره (۹۸۹) در ماده سی ام نیز به آن اشاره شده است.

از آنجاییکه مقرر ضمانت اجرایی قانون را ندارد؛ بنا ضرورت تدوین طرح قانون در زمینه با نگاه نو به جای مجازات حبس بر مجازات بدیل آن تأکید می‌گردد، تا هم ضریب مسؤولیت زنان و اطفال در جامعه افزایش یافته و هم آگاهی مردم مبنی بر جرم بودن این ناهنجاری‌ها بالا رود.

با توجه به همین نگرانیها تعدادی از وکلای محترم طرح تقنینی اعضاء در مورد منع آزار و اذیت زنان را پیشنهاد نمودند که توسط مجلس عمومی نیز رای لازم جهت طی مراحل قانونی را کسب نموده و به تاریخ ۱۳۹۵/۲/۲۲ از سوی مقام محترم ریاست ولسی جرگه به این کمیسیون ارجاع گردید. کمیسیون به منظور بررسی این طرح تقنینی اعضاء، جلسات مشورتی متعددی را با وزارت محترم عدلیه برگزار نمود که در نتیجه، طرح قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال در (۳) فصل و (۲۹) ماده تهیه گردید.

اهداف این طرح قانون عبارتند از:

- ۱- جلوگیری از آزار و اذیت زنان و اطفال
  - ۲- حمایت از متضرر آزار و اذیت
  - ۳- فراهم نمودن محیط مناسب و مصؤون کار، تعلیم، تحصیل و دسترسی به خدمات صحتی بدون آزار و اذیت
  - ۴- تأمین آگاهی و آموزش عامه از طریق رسانه‌های جمعی در مورد منع آزار و اذیت زنان و اطفال
- در این طرح قانون سعی شده تا از مجازات حبس کاسته شده و بیشتر روی مجازات بدیل آن تأکید گردد. این طرح قانون به تاریخ ۱۳۹۵/۱۰/۲۰ از سوی هیئت مختلط مجلسین شورای ملی به تصویب رسید و جهت توشیح به حکومت ارسال شد که بعد از مدتها بلا تکلیفی سرانجام به تاریخ ۱۳۹۶/۹/۲۹ از سوی رئیس جمهور توشیح شده و در جریده رسمی نیز به نشر رسید. در این قانون کمیته عالی منع آزار و اذیت تحت ریاست وزیر کار و امور اجتماعی و با عضویت معینان وزارت‌های امور داخله، لوی سارنوالی، امور زنان، عدلیه، تحصیلات عالی، ارشاد و حج و اوقاف، صحت عامه، معارف، اطلاعات و فرهنگ، نماینده ستره محمکه، نماینده کمیسیون مستقل حقوق بشر و رئیس انجمن مستقل وکلای مدافع افغانستان پیش بینی گردیده است و علاوه بر آن وظایف اختصاصی نیز برای برخی از آنها در نظر گرفته شده است. اینک کمیسیون حقوق بشر، جامعه مدنی و امور زنان ولسی جرگه در نظر دارد تا جلسه استماعیه در مورد تدوین استراتژی در مورد تطبیق این قانون به تاریخ ۱۳۹۷/۴/۱۷ با حضور ادارات فوق، نهادهای بین المللی و فعالان جامعه

مدنی برگزار نموده و در آن اقدامات، وزارت‌های متذکره در قسمت تطبیق قانون و برنامه های آیند شان مورد بحث و بررسی قرار بگیرد.

به همین ترتیب، در ماده‌ی سوم قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال در سه فصل و ۲۹ ماده که در این اواخر به توشیح رییس جمهور رسید، تعریف آزار و اذیت جنسی چنین آمده است: «آزار و اذیت عبارت است از تماس بدنی، خواست نامشروع، آزار کلامی و غیرکلامی و یا هر عملی که موجب صدمه‌ی روانی، جسمانی و توهین به کرامت انسانی زن و طفل شود.» مطابق تعریفی که این قانون از آزار و اذیت می‌کند، آزار جنسی به سه دسته عمده جدا می‌شود. آزار و اذیت بدنی، که مطابق به ماده‌ی سوم این قانون چنین تعریف شده است: «لمس‌کردن بدن زن و طفل به قصد ضرر یا آسیب‌رسانیدن سطحی بر بدن زن و طفل به طور عمدی است.» نوع دوم آن آزار و اذیت کلامی است که مطابق این قانون مفهوم زیر را افاده می‌کند: «به کار بردن کلمات، جملات، شوخی‌ها و طنزهای غیراخلاقی، توصیف از بدن، رفتار یا لباس و مزاحمت تیففونی که به آرامش و امنیت روانی زن و طفل صدمه برساند.» نوع سوم آن آزار و اذیت غیرکلامی است که در این قانون چنین تعریف شده است: «به نمایش گذاشتن تصاویر یا مطالب توهین آمیز در رابطه به مسائل جنسی در رسانه ها و شبکه های اجتماعی یا ایمیل کردن، عکس گرفتن، نشر یا پخش فلم تصویر زن یا خانواده‌ها و سایر موارد، به هر وسیله‌ی که باعث صدمه به شخصیت زن و طفل و سلامت روانی آن‌ها شود.»

همچنان مطابق ماده‌های ۱۷ و ۱۸ این قانون، خود متضرر آزار و اذیت، اقارب یا نماینده قانونی اش می‌تواند به کمیته مبارزه با آزار و اذیت زنان و اطفال در اداره ای مربوطه و یا به ادارات، پولیس، محاکم، شورای ولایتی، شورای ولسوالی یا سایر مراجع ذیربط طور کتبی شکایت کند. برعلاوه، این قانون برای مرتکبین آزار و اذیت مجازاتی را در ماده‌ی ۲۴ تا ۲۷ پیش بینی کرده است. در صورتی که جرم آزار و اذیت در محلات و اماکن عام، وسایل حمل و نقل عمومی و یا هر محل دیگری صورت گیرد، مرتکب این عمل به ۵ تا ۱۰ هزار افغانی جریمه‌ی نقدی محکوم می‌شود. هرگاه جرم در محل کار، مراکز تعلیمی و تحصیلی یا مراکز صحتی صورت گیرد، مرتکب به پرداخت ۱۰ تا ۲۰ هزار افغانی و در حالات مشدده جرم با در نظر داشت حالات و احوال به سه تا شش ماه حبس محکوم می‌شود. طرز العمل‌هایی را که این قانون برای رسیدگی به قضایای آزار و اذیت، به ویژه در محلات کاری و نهادهای تعلیمی و تحصیلی پیش بینی کرده، به مراتب مؤثر و کارا تر از آنچه است که در قانون منع خشونت علیه زن تصریح شده بود. کمیسیون عالی جلوگیری از آزار و اذیت زنان و اطفال، تحت رهبری وزارت کار و امور اجتماعی، شهدا و معلولین در سطح ادارات مرکزی و ولایتی صلاحیت صدور مجازات اداری را دارند، به استثنای آزار و اذیت جنسی که جنبه‌ی جزایی داشته باشد، که در این صورت شکایات مربوطه به مرجع قضایی ذیربط ارسال می‌شود. (<https://www.etilaatroz.com>)

گفتار چهارم: آزار و اذیت در کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان

کنوانسیون مذکور به صورت مستقیم به مزاحمت جنسی نپرداخته است؛ اما از دولت‌های عضو خواسته است تا هر گونه تبعیض علیه زنان را محکوم نموده و اقدامات لازم و ضروری را به منظور رفع تبعیض علیه زنان، در همه‌ی موارد و زمینه‌ها، مخصوصا در محیط کاری، آموزشی و زندگی اجتماعی، به عمل آورند. بر اساس ماده‌ی ششم کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان، «دولت‌ها مکلف اند که اقدامات لازم، از جمله قانونگذاری را برای جلوگیری از قاچاق و بهره برداری جنسی، به عمل آورند.» نکته قابل توجه این ماده، این است که بهره برداری جنسی و قاچاق زنان، از مصادیق خشونت علیه زن محسوب می‌شود.

گفتار پنجم: آزار و اذیت در اعلامیه محو خشونت علیه زنان

اعلامیه منع خشونت علیه زن ۱۹۹۴ نیز خشونت علیه زن را تعریف نموده است که خشونت علیه زنان به معنی هر عمل خشونت آمیز بر اساس جنسیت است که بر آسیب یا رنجاندن جنسی، جسمی، روانی زنان منجر شود از جمله تهدیدات، اجبار مستبدانه زنان از آزادی می باشد ولی به وجود اینکه آزار و اذیت در تمام قوانین چه داخلی و خارجی جرم انگاری و محکوم شده است ولی باز هم یکی از جدیدترین معضل در جامعه پند داشته می شود. (ماده ۱، اعلامیه منع خشونت علیه زن، ۱۹۹۴)

اعلامیه مذکور در ماده چهارم خویش از تمامی دولت‌ها تقاضا نموده تا این عمل را تقبیح نمایند و دولت‌ها نباید هیچ کدام از عادات، عنعنات و یا ملاحظات مذهبی را که مانع اجرای مکلفیت‌های شان در زمینه زدودن آن می شود، بهانه کنند و باید از سیاست‌های مؤثر برای محو آن استفاده کنند. علاوه بر موارد یاد شده در سطح بین الملل اسناد دیگری نیز وجود دارد که به منع تبعیض و خشونت علیه زنان پرداخته اند. مهمترین اسنادی که افغانستان به آن‌ها ملحق شده است، عبارت اند از، اعلامیه جهانی حقوق بشر، کنوانسیون بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون منع شکنجه و سایر برخوردهای ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز و کنوانسیون حقوق اطفال؛ در تمامی اسناد متذکره، احکام مشخصی وجود دارد که بر حمایت از حقوق زنان، منع تبعیض و خشونت علیه زنان تأکید می کند.

مبحث دوم: فضای سایبر و جرایم سایبری

این مبحث در سه گفتار جداگانه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

گفتار اول: سایبر

واژه سایبر در فارسی به معنی مجاز، مجازی، و غیر ملموس معنی شده است. در اصطلاح فضای سایبر عبارت از فضای است که ما از طریق فناوری و مبتنی بر کمپیوتر وارد آن میشویم. هم‌چنان در فرهنگ‌های مختلف سایبر به معنی مجازی و غیرملموس است، محیطی است مجازی و غیرملموس موجود در فضای شبکه‌های بین‌المللی (این شبکه‌ها از طریق شاهراه‌های اطلاعاتی مانند اینترنت به هم وصل هستند) که در این محیط تمام اطلاعات راجع به روابط افراد، فرهنگ‌ها، ملت‌ها، کشورها و بطور کلی هر آنچه در کره خاکی به صورت فیزیکی و ملموس وجود دارد (به صورت نوشته، تصویر، صوت، اسناد) در یک فضای مجازی به شکل دیجیتالی وجود داشته و قابل استفاده و دسترس کاربران هستند و از طریق رایانه، اجزای آن و شبکه‌های بین‌المللی بهم مرتبط هستند. (برومند باستانی، ۱۳۸۳)

کد جزای کشور ما فضای سایبر را در ماده ۸۵۱ فقره ۲ چنین تعریف نموده است: «فضای سایبر عبارت از فضای مجازی یا غیر ملموس است که به اساس ارتباطات شبکه‌های کمپیوتری یا اینترنتی به وجود آمده است».

گفتار دوم: شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی، اصطلاحی است که برای نخستین بار در سال ۱۹۵۴ توسط جان بارنز که در حوزه انسان‌شناسی اجتماعی فعالیت می‌کرد، ابداع شد. او تحقیقی در مورد گروه‌های اجتماعی در بخشی از نروژ انجام می‌داد و اصطلاح شبکه اجتماعی را در آن تحقیق برای توصیف رابطه بین انسان‌ها و تحلیل مکانیزم‌های ارتباطی و خصوصاً تصمیم‌گیری آنها به کار برد. با این شکل از تعریف شبکه‌های اجتماعی، همانطور که در ابتدا توضیح دادیم، شبکه‌های اجتماعی قدمتی به اندازه انسان بر روی کره زمین دارند و البته می‌توان گفت مطالعه‌ی علمی و ساختار یافته این شبکه‌ها، از سال ۱۹۵۴ آغاز شده است. (<https://motamem.org/>)

اما در مورد شبکه‌های اجتماعی اینترنتی باید گفت که اجتماعات اینترنتی مکان‌هایی هستند که کاربران اینترنت، اطلاعات خود را کسب می‌نمایند و دائماً از آن بازدید می‌کنند شرکت‌های بسیاری هستند که با کمک این اجتماعات اینترنتی که به آنها شبکه‌های اجتماعی مجازی گفته می‌شود، نام تجاری خود را توسعه داده‌اند. با توجه به اهمیت شبکه‌های اجتماعی شرکت‌ها توانسته‌اند به کمک راه‌اندازی شبکه اجتماعی سهم بازار خود را فراتر از گذشته افزایش داده و دسترسی مردم به محصولات و خدمات ارائه شده خود را به میزان قابل توجهی افزایش دهند.

گفتار سوم: جرایم سایبری

واژه سایبر از لحاظ لغوی به معنای «مجازی» و «غیر ملموس» است و مقصود از فضای سایبر همان فضای مجازی و شبکه‌های ارتباطی است که با بهره‌گیری از انواع سخت‌افزارها مانند کمپیوتر، گوشی‌های تلفن همراه، تبلت‌ها و ... امکان متصل شدن به آنها وجود دارد. بنابراین از لحاظ حقوقی «هر اقدامی که از طریق فضای مجازی و با بهره‌گیری از ابزارهای اتصال به فضای مجازی صورت گیرد و حقوق شناسایی شده برای افراد را نقض کند» شامل این جرایم است. هک کردن یکی از نمونه‌ها و مصداق‌های بارز جرایم سایبری تلقی می‌شود.

ماده ۸۶۹ کد جزای افغانستان در مورد جرایم یا باج‌گیری سایبری چنین صراحت دارد:

۱. شخصی که با استفاده از سیستم برنامه یا اطلاعات کامپیوتری در فضای سایبر، صوت یا تصویر یا فیلم خصوصی دیگری را بدست آورده و شخص را به نشر آن در فضای سایبر در مقابل اخذ منفعت تهدید نماید به حبس قصیر یا جزای نقدی از سی هزار تا شصت هزار افغانی یا به هر دو جزا محکوم می گردد.
۲. هرگاه جرم مندرج فقره (۱) این ماده سبب ضرر جسمی یا معنوی شدید به شخصی دیگر گردد، مرتکب این جرم به حبس متوسط محکوم می گردد.

مبحث سوم: آزار و اذیت زنان و دختران در شبکه های اجتماعی

آزار و اذیت جنسی زنان در افغانستان همواره به عنوان یک چالش پنهان وجود داشته است، ولی به دلیل ساختارهای سنتی و مردسالارانه ای جامعه افغانی و نهادینه شدن آزار و اذیت، زنان در اکثر مواقع مهر سکوت به دهن کوبیده، اغلب خاموشانه آزار و اذیت را متحمل می شوند. از این جهت است که آشکار ساختن مسأله و درج شکایت رسمی قضایای آزار و اذیت، مایه شرم و زیر سوال بردن عزت و عفت زنان در افغانستان پنداشته می شود. آزار دهندگان بیشتر افراد بیگانه، گروه های هم سن سال و همصنفی های شان می باشند. مطابق تحقیقی که انجام شده است نشان می دهد که زنان و دختران در دنیای مجازی با چالش ها و مشکلات زیادی مواجه اند این چالش ها باعث می شود که زنان و دختران نمی توانند تا در عرصه های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی که از طریق شبکه های اجتماعی مطرح می شود ابراز نظر کنند و از حق آزادی بیان و آزادی اجتماعی شان استفاده کنند و یا از امتیازاتی که در قانون برای آنها در نظر گرفته شده، مستفید شوند. چنان که در قوانین داخلی و اسناد بین المللی برای زنان امتیاز حق مساوی با مردان را در نظر گرفته و آزار و اذیت زنان را محکوم و جرم انگاری کرده اند، با آن هم یکی از شدیدترین معضل در جامعه آزار و اذیت زنان بشمار می رود که روز به روز شکل مدرنتر و پیشرفته تر را به خود می گیرند و همواره زنان و دختران قربانی آن می شود.

نکته مهم آسیب رساندن به زنان و دختران در این فضا با توجه به ویژگی های عاطفی و جسمی آنها می باشد وابستگی در ارتباطات مجازی، انتشار اطلاعات خصوصی و همچنین آزار جنسی از جمله خطراتی است که متوجه زنان و دختران است.

گفتار اول: روش انجام تحقیق

تحقیق مذکور به منظور بررسی موضوع آزار و اذیت زنان و دختران در شبکه های اجتماعی، با استفاده از روش میدانی با طرح پرسش نامه و انجام نظر سنجی از یک تعداد افراد انجام شده و معلومات بدست آمده توسط اپلیکشن های مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

گفتار دوم: مشخصات پاسخ دهنده گان

مشخصات پاسخ دهنده گان							
سطح تحصیل		حالت مدنی		سن	جنسیت		تعداد
۱۱٪ بی سواد	۹۱٪ با سواد	۶۵٪ مجرد	۳۵٪ متاهل	۴۰٪ نفر بین ۱۹-۲۵ ۴۵٪ نفر بین ۲۵-۳۵ ۱۵٪ نفر بین ۳۵-۵۰	۷۰٪ زن	۳۰٪ مرد	۶۰ نفر

شرح جدول:

جامعه ای آماری این تحقیق به طور تصادفی انتخاب شده و تلاش شده کسانی باشند که تا حدی دارای تحصیلات بوده و عملاً در شبکه های اجتماعی فعالیت داشته باشند. بنابراین پاسخ دهنده گان این تحقیق از لحاظ رده سنی افراد بین ۱۸ تا ۵۰ سال را شامل می شود. سطح سواد پاسخ دهنده گان معمولاً در سطح لیسانس یا محصل و یا دارای تحصیلات ابتدایی

بوده که در کل ۹۱٪ شان دارای سواد خواندن و نوشتن هستند. با توجه به حالت مدنی اکثریت شان (۶۵٪) دختران و پسران مجرد می باشند.

گفتار سوم: سوالات بله و خیر

نخیر	بلی	گویه ها
۱۱٪	۸۹٪	آیا در ولایت دایکندی شبکه های انترنیتی فعالیت دارد؟
۳۴٪	۶۶٪	آیا خبر دارید که آزار و اذیت در فضای مجازی جرم انگاری شده است؟
۲۴٪	۷۶٪	آیا شما در شبکه های اجتماعی فعالیت دارید؟
۲۱٪	۷۹٪	آیا شما شاهد آزار و اذیت دوستان تان در فضای مجازی بوده اید؟
۳۸٪	۶۲٪	آیا تا حال در فضای مجازی مورد آزار و اذیت قرار گرفته اید؟
۲۶٪	۷۴٪	آیا تا کنون از طریق فضای مجازی با کسی دوست شده اید؟
۴۳٪	۵۷٪	آیا تا کنون عکس و یا دیگر اطلاعات شخصی تان از طریق فضای مجازی پخش شده است؟
۱۷٪	۸۳٪	آیا تا حال دوستان و یا دیگر اقارب نزدیک تان از آزار و اذیت کسی از طریق شبکه های اجتماعی برای تان گزارش داده است؟
۷۸٪	۲۲٪	آیا تا حال اقارب و یا اعضای فامیل تان شما را از طریق شبکه های اجتماعی مورد آزار و اذیت قرار داده است؟
۶۶٪	۳۴٪	آیا تا حال از آزار و اذیت افراد بیگانه در شبکه های اجتماعی به فامیل تان خبر داده اید؟
۵۹٪	۴۱٪	آیا در فضای مجازی از طرف افراد بیگانه مورد تهدید قرار گرفته اید؟

شرح جدول:

با توجه به پاسخ ها و نظریات جمع آوری شده نشان می دهد ۸۹٪ پاسخ دهنده گان به این باور هستند که شبکه های اجتماعی در ولایت دایکندی فعالیت دارد و ۷۶٪ پاسخ دهنده گان عملاً خود شان در شبکه های اجتماعی فعالیت دارند. ۷۴٪ پاسخ دهنده گان از طریق شبکه های اجتماعی با افراد مختلف دوست شده اند. ۶۲٪ آنها کسایی هستند که به نحوی در فضای مجازی مورد آزار و اذیت قرار گرفته اند که از آن جمله ۵۷٪ اینها اطلاعات شخصی شان پخش شده و ۴۱٪ آنها مورد تهدید های مختلف قرار گرفتند که معمول ترین انواع آزار و اذیت در شبکه های اجتماعی را نیز همین موارد تشکیل می دهند.

گفتار چهارم: تحلیل یافته های تحقیق

۱- میزان استفاده از شبکه های اجتماعی در ولایت دایکندی

یافته های این تحقیق نشان می دهد که میزان استفاده از شبکه های اجتماعی به خصوص در بین قشر جوان و تحصیل کرده بسیار رایج بوده و رو به افزایش می باشد. و معمول ترین شبکه های اجتماعی که مورد استفاده قرار می گیرد شبکه فیسبوک و واتس اپ می باشد که معمولاً به هدف ایجاد ارتباط با دوستان و اقارب مورد استفاده قرار گرفته و همچنان استفاده ای معمول دیگر آن ابراز نظر و بیان عقاید و اندیشه های کاربران می باشد. که به طور خاص از طریق شبکه اجتماعی فیسبوک بیشتر به این منظور استفاده می شود.

۲- معمول ترین شبکه های اجتماعی و موارد استفاده آن در ولایت دایکندی

یافته های تحقیق نشان می دهد که معمول ترین شبکه اجتماعی که در ولایت دایکندی از آن استفاده می شود فیسبوک بوده که ۸۵٪ پاسخ دهنده گان این تحقیق در آن فعالیت دارند.

هم چنان پاسخ دهنده گان در مورد هدف استفاده از شبکه های اجتماعی اینگونه ابراز نظر کردند: ۵۴٪ کاربران برای حل مشکلات درسی و افزایش معلومات و ابراز نظر در موضوعات مخلف، ۳۸٪ برای ایجاد ارتباط با دوستان و اقارب و ۸٪ برای وقت گذرانی از آن استفاده می کنند.

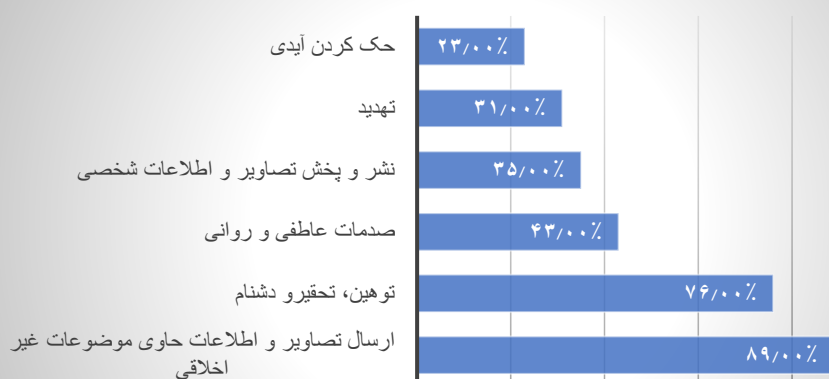
۳- میزان آزار و اذیت زنان و دختران در شبکه های اجتماعی

تحقیق حاضر نشان می دهد که میزان استفاده از شبکه های اجتماعی در این اواخر بسیار پر رنگ شده و رو به افزایش می باشد که کاربران این شبکه ها به اهداف مختلفی همچون برقراری ارتباط و بیان عقاید و اندیشه های خود از آن استفاده می کنند اما علی رغم این فعالیت ها کاربران شبکه های اجتماعی به طور خاص دختران و زنان با محدودیت ها و چالش های رو به رو هستند که موازی با افزایش فعالیت شبکه های اجتماعی و افزایش کاربران آن این محدودیت ها و چالش ها هم چنان رو به افزایش هستند. از جمله آزار و اذیت که در شبکه های اجتماعی دختران و زنان با آن رو به رو می باشند، در این اواخر از آزار های خیابانی هم پر رنگ تر و رو به افزایش است. چنان که در جدول قبلی (سوالات پلی نخیر) نشان داده شد که از میان پاسخ دهنده گان ۷۴٪ آنها عملاً در شبکه های اجتماعی فعالیت دارند که ۶۲٪ آنها به نحوی در این محیط (فضای مجازی) مورد آزار و اذیت قرار گرفته اند. این آمار تکان دهنده بوده و متأسفانه به نحوی نبود فرهنگ استفاده از شبکه های اجتماعی در جامعه ی ما را نشان می دهد.

۴- معمول ترین آزار و اذیت ها در شبکه های اجتماعی

بر اساس یافته های تحقیق معمول ترین انواع آزار و اذیت های که دختران و زنان در شبکه های اجتماعی و فضای مجازی با آن رو به رو هستند عبارت اند از: مزاحمت های تلفونی/ ارسال پیام ها، نشر و پخش تصاویر و اطلاعات شخصی، تهدید و نشر این اطلاعات، ارسال تصاویر و اطلاعات حاوی موضوعات غیراخلاقی، درخواست های نامشروع، توهین، تحقیر، هک شدن آیدی و تهدید به آن، صدمات عاطفی و روانی که از دوست شدن و اعتماد کردن با افراد نادرست در شبکه های اجتماعی دامنگیر آنها می باشد و ده ها نوع دیگر از آزار و اذیت ها حضور زنان و دختران را در فضای مجازی و شبکه های اجتماعی تهدید می کنند. نمودار زیر این مصداق ها و آمار آن را نشان می دهد.

معمول ترین مصداق های آزار و اذیت زنان و دختران در شبکه های اجتماعی

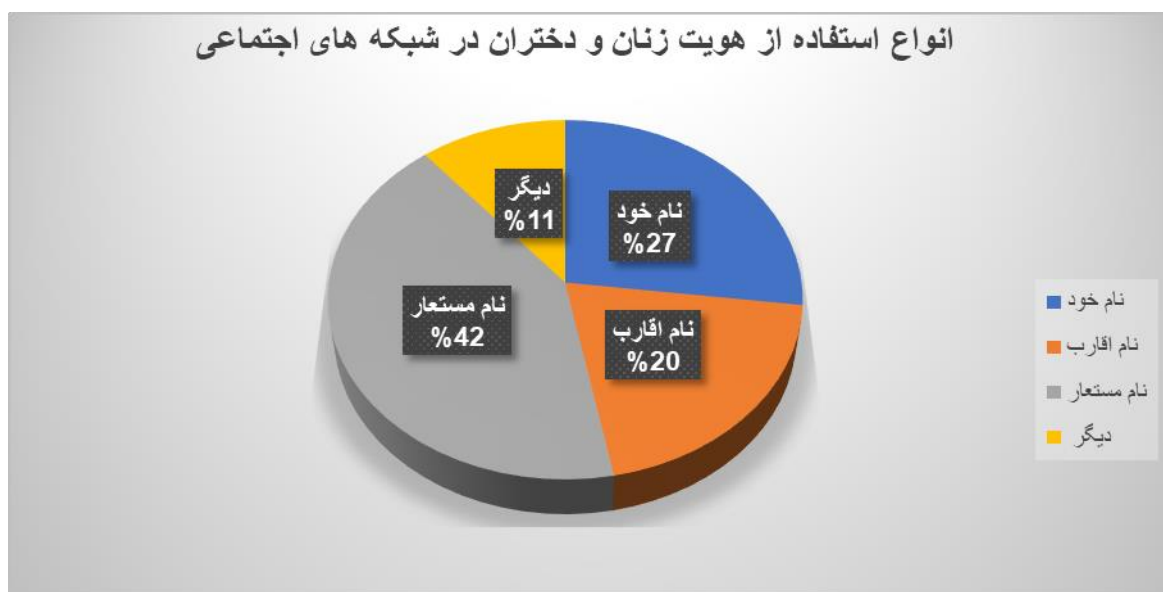

۵- عوامل و پیامد های آزار و اذیت زنان و دختران در شبکه های اجتماعی

چنانچه آزار و اذیت خیابانی و کوچه ای پیامد های ناگواری را برای زنان در پی داشته است، آزار و اذیت در شبکه های اجتماعی نیز پیامد های تلخی را برای زنان و دختران در بر دارد. از جمله پیامد های که بیشتر مصداق دارد؛ هتک حرمت، انتشار تصاویر برهنه، تهدید و انتشار تصاویر یا ویدیو در مقابل پول، تحقیر و توهین، تخویف، مزاحمت های بی مورد، فرستادن پیامها و تصاویر مبتذل برای آنها، سوء استفاده از نام و مشخصات آنها که باعث آزار و اذیت آنها و تهدید از خانواده ها، انحرافات اجتماعی و اخلاقی، احساس سر افکندگی، گناه و عدم امنیت و حتی خودکشی را نیز در پی داشته است.

یافته های تحقیق نشان می دهد که مهمترین عواملی که باعث آزار و اذیت و ایجاد محدودیت ها و چالش های مختلف فراروی زنان و دختران در شبکه های اجتماعی می شود نبود فرهنگ استفاده از شبکه های اجتماعی و یک نوع فقر جنسی است و همچنان فقر سواد و آگاهی وجود تبعیض و تعصب بین زن و مرد، محسوب نمودن زن به عنوان جنس دوم، ضعف شخصیتی افراد، مشکلات روانی و همچنان بدبینی ها نسبت به ورود زنان به شبکه ها یا فضای مجازی از عوامل دیگری می باشند که درگیر جامعه ما می باشد.

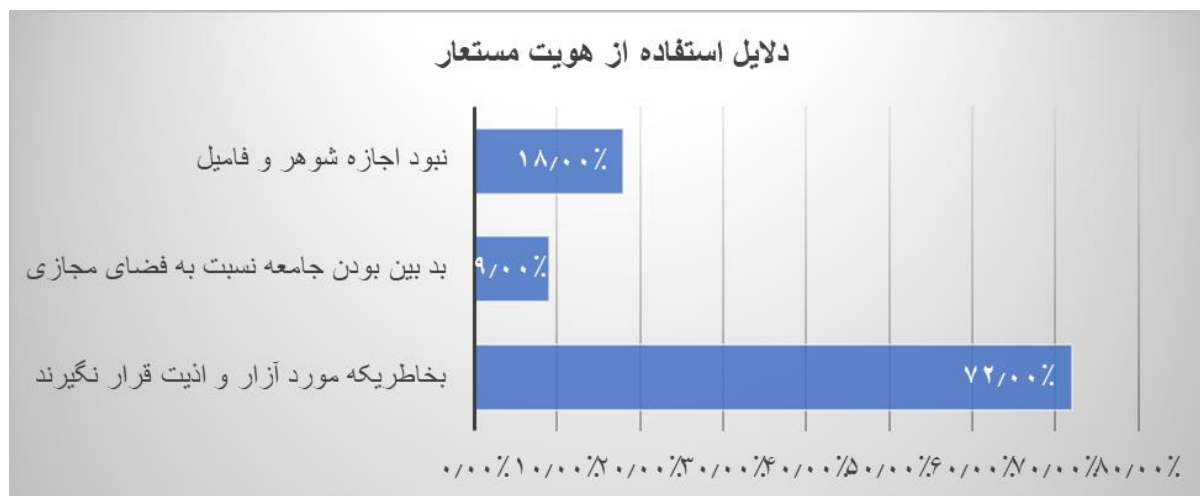
از طرفی هم این آزار و اذیت ها باعث می شود که دختران و زنان در استفاده از شبکه های اجتماعی و حضور در فضای مجازی احساس ناامنی کرده و بیشتر اوقات آنگونه که باید حضور نمی یابند، در موضوعات مختلف ابراز نظر نمی کنند، و حتی اکثر شان با هویت های مستعار در این فضا فعالیت دارند. نمودار پایین میزان و نوع استفاده از هویت زنان و دختران را در فضای مجازی نشان می دهد، چنان که دیده می شود اکثر دختران و زنان (۷۳٪) به دلیل مشکلاتی که در فوق بیان شد نمی توانند با هویت اصلی شان در این فضا حضور یابند.

۶- دلایل استفاده از هویت مستعار دختران و زنان در فضای مجازی

در مورد دلایل استفاده از هویت مستعار پاسخ دهنده گان اینگونه اظهار نظر کردند:

۷۲٪ اظهار داشتند بخاطریکه مورد آزار و اذیت قرار نگیریم، ۹٪ دیگر گفته اند بخاطر فرهنگ ضعیف، هنجارهای ناسالم، سوی استفاده از هویت اصلی، مذهبی بودن جامعه و بدبین بودن مردم نسبت به فضای مجازی و ۱۸٪ گفتند بخاطری که شوهران شان قبول ندارند با هویت اصلی وارد فضای مجازی شوند.

در کل در مورد اینکه چرا خانم ها در شبکه های مجازی از اسم و هویت اصلی شان استفاده نمیکنند، پاسخ دهنده گان دو دلیل را بیان کردند:

الف) دلایل درونی (خانواده گی): والدین، اقارب و شوهران اجازه نمی دهد بخاطر فرهنگ ضعیف و هنجارهای ناسالم و ترس از بین رفتن حیثیت شان پیش همسایه ها و جامعه .

ب) دلایل بیرونی: افرادی سنتی، مذهبی و بدبین نسبت به دنیای مجازی وجود دارند که اکونت شان را هک می کنند از آن سو استفاده یا کوشش می کنند آبروی زنان را خدشه دار کنند و همچنان افراد مریض روحی روانی که به دنبال هم صحبت می باشند با ارسال پیامک، تصاویر و ویدیوها توصیف های آزار دهنده و درخواست های نامعقول باعث اذیت زنان می شوند.

نتیجه گیری

متأسفانه زنان و دختران از همان اوایل تاریخ مورد آزار و اذیت قرار گرفته و تا هنوز هم مورد آزار و اذیت قرار می گیرند. قسمیکه تاریخ گواه است در دوران جاهلیت عرب حتی دختران زنده به گور می شدند و به عنوان برده در بازارها مورد خرید و فروش قرار می گرفتند، و مصادیق دیگر آن مانند کنیز گرفتن، سوء استفاده جنسی از آنها، جنس دوم محسوب نمودن آنها و بی احترامی به کرامت انسانی آنها، مانند لت و کوب، فحش و دشنام و غیره موارد می باشد که با تأسف زنان و دختران کشور عزیز ما بیشتر در معرض این شعاع قرار داشته و امروزه هم چنان دارند.

امروزه این آزار و اذیت ها شکل مدرن تر و پیشرفته تری را به خود گرفته است که به آن فضای مجازی یا سایبر یا شبکه های اجتماعی گفته می شود که بیشترین قربانی را از زنان و دختران می گیرد. مطابق تحقیقاتی که انجام شده نشان می دهد که امروزه زنان و دختران نسبت به کوچه و خیابان بیشتر در شبکه های مجازی مورد آزار و اذیت قرار می گیرند. به گونه ای که تعداد از زنان افغان از شبکه اجتماعی شکایت دارند (<https://www.dw.Com/fa-af>). این رویکرد باعث شده است که زنان از آزادی، و آزادی بیان و آزادی های فردی و اجتماعی خود باز بمانند و حق ابراز نظر در شبکه های اجتماعی را نداشته باشند و زنان فعال شبکه های اجتماعی با هویت های مستعار وارد فضای مجازی می شوند. چنانچه که آزار و اذیت خیابانی و کوچه ای پیامد های ناگواری را برای زنان در پی داشته است، آزار و اذیت در شبکه های اجتماعی نیز پیامد های تلخی را برای زنان و دختران در بر داشته است از جمله پیامد های که بیشتر مصداق دارد؛ هتک حرمت، انتشار تصاویر برهنه، تهدید و انتشار تصاویر یا ویدیو در مقابل پول، تحقیر و توهین، تخویف، مزاحمت های بی مورد، فرستادن پیامها و تصاویر مبتذل برای آنها، سوء استفاده از نام و مشخصات آنها که باعث آزار و اذیت آنها و تهدید از خانواده ها، انحرافات اجتماعی و اخلاقی، احساس سر افکندگی، گناه و عدم امنیت و حتی خودکشی را نیز در پی داشته است.

بر علاوه آزار و اذیت های خیابانی در دنیای واقعی آزار و اذیت های فضای مجازی نیز به یک معضل مبدل شده است که اشخاص و افرادی که دارای شخصیت ضعیف و روح و روان مریض نسبت به فضای مجازی بد بین است. زنان و دختران را از طریق این فضا مورد آزار و اذیت قرار می دهند. آنها را تهدید، تحقیر و توهین می کنند، برای آنها درخواست های غیر معقول می فرستند، فحش و دشنام می دهند، تصاویر و ویدیو های غیر اخلاقی می فرستند که منجر به پیامد های منفی و آزار و اذیت زنان می شود که حتی پیامدهای منفی چون طلاق، خودکشی و تهدید از خانواده ها را در پی داشته است. با وجود این همه هنوز از طرف ارگان های ذیربط هیچگونه اقدامی برای از بین بردن اینگونه اعمال نشده است.

پیشنهادهات

۱. ترویج فرهنگ درست استفاده از شبکه های اجتماعی.
۲. مصوون نمودن و ایجاد امنیت بیشتر در شبکه های مجازی همچنان مسدود نمودن فضاهای که بیشتر به آزار و اذیت می پردازند.
۳. تصویب، اجرا و تطبیق قوانین، مقررات و پالیسی ها برای جلوگیری از آزار و اذیت زنان و دختران در شبکه های اجتماعی.
۴. جلوگیری از نشر و بخش برنامه های ترویج کننده آزار و اذیت زنان از طریق رسانه های همه گانی دولتی و خصوصی.
۵. بررسی و پیگیری شکایات درمورد آزار و اذیت زنان و دختران.
۶. نظارت در شرکت های دولتی و خصوصی عرضه کننده خدمات اینترنتی.

منابع

الف) قوانین

۱. قانون اساسی افغانستان مصوب ۱۳۸۲.
۲. کد جزای افغانستان، مصوب ۱۳۹۶.
۳. قانون منع خشونت علیه زن، مصوب ۱۳۸۸.
۴. قانون منع آزار ازیت زنان واطفال، مصوب ۱۳۹۶.
۵. پلان ملی کاری برای زنان افغانستان(NADWA).
۶. کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زن سازمان ملل متحد (CEDAW) مصوب ۱۹۷۹.
۷. اعلامیه محو خشونت علیه زنان، مجمع عمومی سازمان ملل متحد، ۱۹۹۶.
۸. باستانی، برومند، جرائم رایانه‌ای و اینترنتی، انتشارات بهنامی، تهران، ۱۳۸۳.

ب) منابع اینترنتی

۱. <https://motamem.org/>
۲. <https://madanyatonline.com/۱-۳/>
۳. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-۵۰۵۰۸۸۷۰>
۴. <https://www.salamatnews.com/news>
۵. <https://www.darivoa.com/a/afghanistan-women-social-media/۲۸۶۴۰۷۵/html>
۶. <https://ww.dw.com/fa-af>